

Петро Слотюк

*(к. і. н., доцент кафедри журналістики,
реклами й зв'язків з громадськістю
Вінницького державного педагогічного університету
імені Михайла Коцюбинського)*

НЕОБХІДНІСТЬ МЕТОДОЛОГІИ

Головною онтологічною умовою існування журналістики є її буття у суспільстві, відтворення ідеї журналізму в інформаційному полі, як феномену, що «присутній у часі» (М. Хайдеггер). Це дозволяє вийти за межі інституційно обумовленої традиційної форми, однак у такій парадигмі друкований засіб інформації, телеканал чи радійна програма, сайт, соціальні медіа стають центрами тяжіння для тих, хто пише, розповідає, показує, але ніяк не для тих, хто читає, дивиться чи слухає. Це примушує споживача інформації думати, але не вчить мислити. Виникає ілюзія, яка стає формою його буття в інформаційному полі, і яка дозволяє бути самодостатнім лише в собі й для себе. Таким чином реципієнт перетворюється на накопичувача інформації, яка не сприяє його соціальній активності, а тільки нав'язує ідею фатальної недосконалої світу, у якому ти нічого не розумієш. Через це об'єкт інформування не переймається сенсами, а лише емоційно реагує на форму, у якій вони до нього надходять. А, коли емоційна реакція стає неадекватною події, за якою спостерігаєш — твоя поведінка стає дисфункціональною (А. Бек).

Одному із засновників методологічної школи Г. Щедровицькому, як і його послідовникам, потрібна була ідея, котра б змогла стати ключем для розуміння механізмів підвищення ефективності суспільних інститутів в умовах, коли їх діяльність вийшла за межі можливостей системи, що існувала, вони її знайшли в методології. В результаті з'явився концепт «ідеї Росії» спрямований на зовні. Однак методологія його реалізацію бачили у здійсненні культурної експансії РФ через демонстрацію переваг російської філософії, літератури, мистецтва, публіцистики, які б не тільки переконували світ у привабливості російської культури, але й формували середовища її прихильників. Але так не сталося. Україні ж не потрібно було здійснювати таку експансію й доводити представникам західних демократій свою самодостатність через те, що Україна відпочатково була і залишається частиною Заходу. А тому для України актуальнішою залишається потреба у формуванні української моделі розвитку, яка б була конкурентоспроможною і сприяла б якнайшвидшій інтеграції її у західноєвропейський культур-

ний та інформаційний простір. Перефразовуючи тезу Ф. Ніцше Ю. Габермас у свій час наголошував – історія, яка обросла міфами й перекручуваннями, «може виправдати себе тільки через історію» [1, с. 90]. Це твердження слід розуміти як деідеологізацію історії, розвиток її локальних форми, які у більшості випадків є наративними. А, як відомо, наратив – метод «впорядкування дискурсу» [1, с. 89]. Однак, коли радість, безжальність, любов, віра стають проєктами духу і на їх фоні «світ виникає як мережа викривлень та інтерпретацій», – про що писав Ф. Ніцше, – тоді «життя ґрунтується на ілюзії, обмані... і помилці», а у кожній події проглядається воля до влади [1, с. 98], котру журналісти інтерпретують переважно так, як того влада забажає. Через це «у годину Пана день затамує свій подих, час зупиниться – плінна мить повинчається з вічністю» [1, с. 99].

Ідея України народжується в її історії, а не поза нею. П. Щедровицький правий, коли стверджує, що Росія повинна повернутися в історію [2]. Питання лише, в яку? Повернутися в історію і бути в історії – два різних підходи й дві різні методології. Методи журналістики – це не тільки відображення, але й впорядкування дійсності через історію. Це те, що формує її дискурс, контексти відображені в текстах, де смисл подій, замаскований фактами, створює когнітивний простір дискурсу і примушує історію повернутися до самої себе. Своєю чергою і журналістика має навчитися відтворювати смисли заховані в реальності, а не тільки спрощено коментувати події та факти, що попали в інформаційний простір. З іншого боку, існування в інформаційному просторі – це крок до онтологізації журналістики в її іманентній формі. Так журналістика стає чимсь більшим, вийшовши за межі, які визначені законами її жанрової специфіки. Це і є рухом у бік власної методології. Без методології справжня наука не народжується. Для її появи, повинна виникнути «сміслова завершеність вихідних позицій» (П. Щедровицький) [2]. Смісл журналістики не в інформуванні, яке присутнє само по собі й навіть не в коментарях, а відображені й впорядкуванні реальності через пояснення подій і фактів, які формують образ реальності та надають їй смисл. Методами відображення імпліцитно стають експлікативні форми аналізу сутнісних значень, прихованих у предметі відображення. Таким чином предмет відображення здатний розкрити глибину свого власного змісту і свій власний прихований смисл. Тут і закінчується традиційна функція засобів комунікації як засобів масової інформації й комунікація перестає орієнтуватися на масу, втрачаючи свої спрощені форми, стаючи інструментом перенесення мислення до тих, хто використовує його з метою розширення своєї свідомості. Це безпосередньо впливає на прискорення руху соціальної матерії та її темпоральність, що відображає часову сутність явищ захоплених процесом і у ньому трансформованих. Як стверджував Х. Ортега-і-Гассет,

революція маси, яка перемогла в Росії у 1917-му, була лише прелюдією й хоча вона зруйнувала монархію, утворений у 1922 році СРСР державою так і не став. Державу почали будувати тільки після розпаду СРСР в колишніх радянських республіках і то у формі бізнес-корпорацій. З цього моменту ЗМІ почали втрачати свій масовий характер, потрапивши під вплив і фінансову залежність від корпоративного капіталу, а Росія вкотре відійшла від своєї історії й, здається, назавжди втратила будь-яку можливість туди повернутися. А, оскільки соціальну енергію масового суспільства вона використала на підготовку й ведення воєн, захоплення чужих територій, втративши культурні коди й зруйнувавши стару систему цінностей, примітивізувавши суспільну свідомість і відключивши її від процесу мислення пропагандою, то повернення її у маргіналізоване імперське середовище, стало неминучим. Нова методологія там уже була непотрібною. Найбільше постраждало від цього елітарне середовище й насамперед література, мистецтво та журналістика, яка перетворилась на пропагандистський інструмент державної влади. Постраждала від цього й Україна. Щоб повернути журналістику в інше річище потрібно змінити масовий характер ЗМІ, на основі нової методології комунікації з суспільством. Для цього варто було б припинити масову підготовку журналістів, на основі так званої «фаховості» як спроби створити закриту галузеву модель, що не здатна самостійно сформувати власне методологічне підґрунтя, опираючись тільки на запозичені соціологічні концепти й терміни на кшталт «соціальних комунікацій». Цей термін вперше з'явився у 1963 році в Декреті Другого Ватиканського Собору« для того, щоб можна було одним словосполученням охопити суть усього живого і всіх існуючих зв'язків між людьми» [2, с. 13]. Однак цього «словосполучення» виявилось замало, щоб змінити природу журналістики.

У сучасній Україні публіка, що не навчена мислити, заповонила університетські аудиторії часто не розуміючи, що за професію обрала, але інтуїтивно відчула, що існування в ній дозволяє маневрувати власними інтересами та схильностями, а тому не переймається помилково зробленим вибором. З одного боку, це відчуття дає їй можливість не тільки зрозуміти, але й проявити себе у публічній сфері. З іншого – відчутти насолоду публічної діяльності й публічного мислення. Це нібито й добре, але, «ставши на шлях публічного мислення ти мусиш бути готовим, що тебе не розуміють» [2]. Не через складності твоїх думок, а через суперечливості твоєї поведінки. Тут виникає проблема ціннісного вибору і моральної відповідальності. Мабуть, впродовж деякого часу вона залишатиметься невирішеною, як невирішеною залишається можливість починати з мислення і з нової методології.

ЛІТЕРАТУРА

1. Габермас Ю. Філософський дискурс модерну / Переклад з нім. Коментар В. М. Купліна. – К. : «Четверта хвиля», 2001. – 424 с.
2. Щедровицкий П. Г. URL: youtu.be/qHA4K92_EhE
3. Журналістика в піарі та піар у журналістиці/ Упоряд. В. Ф. Іванов, О. С. Дудко. – К: «Грамота», 2010. – 288с.

Мар'ян Житарюк

*(д. соц. ком., професор, завідувач кафедри
зарубіжної преси та інформації факультету журналістики
Львівського національного університету імені Івана Франка)*

**ПРО ОСВІТНІЙ КОМПОНЕНТ
«ІСТОРІЯ УКРАЇНСЬКОЇ ЖУРНАЛІСТИКИ»
У СУЧАСНИХ НАВЧАЛЬНИХ ПРОГРАМАХ
НА ФАКУЛЬТЕТІ ЖУРНАЛІСТИКИ У ЛЬВОВІ**

ОК «Історія української журналістики» вкрай необхідний. Як дослідник історії журналістики, вважаю, що цей предмет можна й потрібно вивчати загально і поглиблено, щоб фахівці розуміли витoki і традиції нашої журналістики. Водночас сучасна система вищої освіти з її постійними реформами поставила навчальні заклади і гарантів освітніх програм у дуже незручну ситуацію, коли треба забезпечити і студентоцентризм, і практикоорієнтоване навчання, щоб підготувати універсального журналіста...

Студентоцентризм передбачає всіляке запобігання перед здобувачами вищої освіти. У зв'язку з реалізацією цієї складової, університети стараються не переобтяжувати здобувачів аудиторною роботою.

Пригадую своє навчання – починав за УРСР, закінчив в Незалежній Україні. Ми мали в залікових книжках по 5-8 іспитів, 8-13 заліків у семестрі! Ці «заліковки» були списані згори донизу, бо надрукованих рядків не вистачало. У нас була «шестиденка», по 3-5 пар. Отже, тижневе навантаження було 34-36 год. Тоді ми слухали історію журналістики 6 семестрів – російської та української! Докладніше передає ситуацію витяг з диплому (на фото).

Варто звернути увагу на п. 21 та п. 23 цього документа. Загальна історія журналістики – це красиво завуальована назва історії російської журналістики обсягом 88 год. (2,5 сем.), історія української журналістики – 116 год. (3,5 сем.). Разом – 6 семестрів. Чи достатньо цього